दशमः पाठः

Ñf"kdk% dowk%

सूर्यस्तपतु मेघाः वा वर्षन्तु विपुलं जलम्।
कृषिका कृषिको नित्यं शीतकालेऽपि कर्मठौ ॥।॥
ग्रीष्मे शरीरं सस्वेदं शीते कम्पमयं सदा।
हलेन च कुदालेन तौ तु क्षेत्राणि कर्षतः ॥२॥
पादयोर्न पदत्राणे शरीरे वसनानि नो।
निर्धनं जीवनं कष्टं सुखं दूरे हि तिष्ठति ॥३॥
गृहं जीर्णं न वर्षासु वृष्टिं वारियतुं क्षमम्।
तथापि कर्मवीरत्वं कृषिकाणां न नश्यित ॥४॥
तयोः श्रमेण क्षेत्राणि सस्यपूर्णानि सर्वदा।
धरित्री सरसा जाता या शुष्का कण्टकावृता ॥५॥
शाकमन्नं फलं दुग्धं दत्त्वा सर्वेभ्य एव तौ।
श्रुधा–तृषाकुलौ नित्यं विचित्रौ जन–पालकौ ॥६॥



कृषिकाः कर्मवीराः 59



शब्दार्थाः

तपतु – तपाये, जलाये may burn **विपुलम्** – अत्यधिक in large amount

कर्मठौ - निरन्तर क्रियाशील active

सस्वेदम् - पसीने से युक्त full of sweat

 पदत्राणे
 जूते
 shoes

 वसनानि
 कपड़े
 clothes

 जीर्णम्
 पुराना
 old

वारियतुम् - दूर करने में in removing

क्षमम् - समर्थ able

सस्यपूर्णानि - फसल से युक्त full of crops

धरित्री – पृथ्वी

कण्टकावृता - काँटों से परिपूर्ण full of thorns क्षुधातृषाकुलौ - भूख प्यास से बेचैन distressed with

earth

hunger and thirst

अभ्यास:

1. उच्चारणं कुरुत-

सूर्यस्तपतु जीर्णम् शीतकालेऽपि

वारियतुम् ग्रीष्मे सस्यपूर्णानि

पदत्राणे कण्टकावृता क्षुधा-तृषाकुलौ





2. श्लोकांशान् योजयत-

क

गृहं जीर्णं न वर्षासु तौ तु क्षेत्राणि कर्षत:।

हलेन च कुदालेन या शुष्का कण्टकावृता।

पादयोर्न पदत्राणे सस्यपूर्णीन सर्वदा।

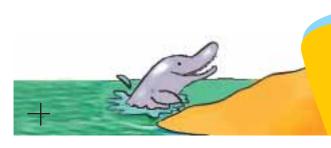
तयो: श्रमेण क्षेत्राणि शरीरे वसनानि नो।

धरित्री सरसा जाता वृष्टिं वारियतुं क्षमम्।

ख

3. उपयुक्तकथनानां समक्षम् 'आम्' अनुपयुक्तकथनानां समक्षं 'न' इति लिखत-

यथा- कृषका: शीतकालेऽपि कर्मठा	ाः भवन्ति।	आम्
कृषका: हलेन क्षेत्राणि न कर्ष	न्ति।	न
(क) कृषकाः सर्वेभ्यः अन्नं यच्छनि	त।	
(ख) कृषकाणां जीवनं कष्टप्रदं न १	नवति।	
(ग) कृषकः क्षेत्राणि सस्यपूर्णानि व	मरो ति।	
(घ) शीते शरीरे कम्पनं न भवति।		
(ङ) श्रमेण धरित्री सरसा भवति।		



कृषिकाः कर्मवीराः 61

4. मञ्जूषातः पर्यायवाचिपदानि चित्वा लिखत-

रवि:	वस्त्राणि	जर्जरम्	अधिकम्	पृथ्वी	पिपासा
	वसनानि	•	••••••		
	सूर्य:	•	••••••		
	तृषा	•	••••••		
	विपुलम्	•	••••••		
	जीर्णम्	•	••••••		
	धरित्री	•	•••••		

5. मञ्जूषातः विलोमपदानि चित्वा लिखत-

धनिकम्	नीरसा	अक्षमम्	दु:खम्	शीते	पार्श्वे
सुखम्		****	••••••		
दूरे		****	***********		
निध	र्गनम्	****	***********		
क्षम	म्	••••	•••••		
ग्रीष	मे	••••	•••••		
सर	स्रा	••••	************		





6. प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

- (क) कृषका: केन क्षेत्राणि कर्षन्ति?
- (ख) केषां कर्मवीरत्वं न नश्यति?
- (ग) श्रमेण का सरसा भवति?
- (घ) कृषका: सर्वेभ्य: किं किं यच्छन्ति?
- (ङ) कृषकात् दूरे किं तिष्ठति?



